

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“
по професионално направление 2.2. История и археология
на тема: „**Речни и морски комуникации на Източните Балкани I – VI в.**“
с кандидат Петър Кирилов Манов
редовен докторант към департамент Археология на Нов български университет

от доц. д-р Илиян Георгиев Боянов, департамент Археология, НБУ
професионална направление 2.2. История и археология
член на научното жури съгласно Заповед № 3 – РК – 347 / 31.05.2016 г. на ректора на
НБУ

Предложеният дисертационен труд се състои от въведение, изложение в четири глави, заключение и списък на цитираната литература в общ обем от 224 страници. Всяка от главите се отличава с прецизно разработена и детайлизирана вътрешна структура, предопределена от естеството на разискваната материя. Темата на дисертационния труд е подбрана изключително добре във всеки един аспект – тематика, географски и хронологични граници. До този момент в научната литература комуникациите по вода, за разлика от сухопътните такива, не са били обект на самостоятелно научно изследване, особено в широкия географски ареал на Източните Балкани и в също толкова широкия хронологичен обхват в рамките на I – VI в. Изборът на темата и адекватните териториални и хронологични граници дава заявка за научна разработка с подчертано приносен характер.

В уводната част авторът добре аргументира избора на темата, териториалния и хронологичния ѝ обхват. Териториалният обхват не е ограничен само до територията на съвременна България, а обхваща един по-широк ареал от Балканския полуостров, което позволява изследването да бъде съобразено с природо-географските дадености през Античността. От друга страна, широкият хронологичен обхват дава възможност за диахронно проследяване на приемствеността и промените в използването на речните и морски комуникации в различна политическа и военна среда. Целите и задачите на дисертационния труд са добре обосновани, като докторантът фокусира изследването си върху обобщаването, анализа и интерпретирането на информацията от различни извори - писмени сведения, археологически проучвания, природо-географски изследвания и съвременни данни за плаваемостта на основните водни артерии. Тяхното изследване стои и в основата на главната цел, а именно обективната диахронна реконструкция на речните и морски комуникации в избрания географски ареал. Докторантът е избрал картезианския подход към материята за своето изследване. Съобразно целите и задачите, които си е поставил, Петър Манов е направил проучването си чрез серия последователни изследвания, включващи библиографски такива, теренни изследвания, методи за установяване на пристанищни басейни, анализ на транспортната мрежа съгласно условията за плаваемост, цялостна интерпретация на резултатите. Използването на интердисциплинарни методи и цялостната методика на изследване са отлично подбрани и напълно кореспондиращи с поставените цели и задачи.

Историографският преглед в края на въведението показва отличното познаване на научната литература, като е придружен и от коректни констатации и критични бележки към състоянието на проучванията.

Глава Първа е посветена на състоянието на речната и морска среда. Тук последователно са разгледани физико-географските особености на водните басейни и крайбрежните територии в разглеждания ареал. Направен е опит да се проследят промените на бреговата ивица от Античността до днес, като са използвани всички налични данни за такива изменения, в следствие на природни явления или човешка дейност. Диахронното им проследяване дава възможност да се проследи развитието на пристанищната мрежа като основен фактор на комуникацията по вода. Особено внимание Петър Манов обръща на промените в Дунавската делта и в нивото на Черно море, които както ще стане ясно в следващата глава, оказват голямо влияние върху функционирането на редица пристанища. Отлично впечатление прави умението на докторанта да съпоставя данните от писмените извори с тези от ГИС и да ги анализира, като този интердисциплинарен подход му дава солидна основа за по-нататъшните изводи. Приложените в текста карти и графики илюстрират достатъчно точно наблюденията на автора.

В Глава Втора са разгледани всички известни на автора пристанища на Източните Балкани, функционирали в периода I – VI в. Осемнадесет от тях са разположени по Черноморското крайбрежие, а 25 по бреговете на р. Дунав. Отделено е и специално внимание на плаваемостта на някои от големите вътрешни реки, като Марица, Тунджа, Арда и др., като са отчетени данните от монетните изображения, писмените извори и използването на тези реки като плавателни в по-ново време. Въпреки опитите за локализиране на пристанищни съоръжения в някои от градските центрове по поречията на споменатите реки, докторантът не взема отношение поради липсата на археологически структури. Добро впечатление в тази глава прави отличното познаване на научната литература, както и използването на последните данни от археологическите проучвания, какъвто особено е случаят с Бонония и отчасти с Рациария и Дуросторум. Също така за локализирането на пристанищата Петър Манов отново използва интердисциплинарен подход в редица случаи, като се позовава на данни от аерофотография, ГИС и георадари.

Трета глава е посветена на римският боен флот като цяло и в частност на *classis Pontica* и *classis Moesica*. Тук подробно са анализирани всички писмени и археологически извори за създаването на споменатите флотилии, техните функции и обхват. Особено внимание докторантът отделя на данните за малобройните мостове по р. Дунав и така наречените предмостия, както той нарича двойките укрепления разположени паралелно на двата дунавски бряга. В своеобразната втора част на тази глава са разгледани и самите бойни кораби, които вероятно са били включени в състава на двете флоти. Подробно са изследвани данните за корабостроителници, самата корабна технология, както и капацитетът на отделните видове кораби. На подходящи места в текста са поместени редица карти, изображения и диаграми, илюстриращи добре авторските тези. Няма как да не бъде отбелязано и отличното познаване на най-новите публикации, засягащи римската флота, особено труднодостъпните такива на млади румънски колеги.

Последната четвърта глава е посветена на може би най-слабо изследваната проблематика свързана с речните и морски комуникации, а именно транспортната система извън рамките на военните цели. Анализирани са икономическите предимства на водния транспорт, очертани са основните водни маршрути на базата на данни от потънали кораби и не на последно място отново според археологическите данни са изведени най-масово транспортираните по вода стоки и материали. Струва ми се, че тук Петър Манов е трябвало да обърне повече внимание на известните в изворите емпориони, разположени по бреговете на р. Дунав, като едни от най-важните центрове на външната, а и на вътрешната търговия, особено през IV в. Изтъквайки предимствата и икономическите изгоди от преноса на стоки по вода, докторантът е трябвало да отчете и един валиден и до днес фактор, а именно митата, налагани на импортните стоки. Като цяло за проблематиката, свързана с търговията и доставките по море, от голяма полза за дисертационния труд щеше да бъде монографията на Horden и Purcells от 2000 г. „The corrupting sea - a study of Mediterranean history“. Като още една препоръка към докторанта бих посочил отбелязването на преноса на въоръжение по големите реки на Империята, за който ясно свидетелстват находките от Корбридж и Рейн.

В заключението Петър Манов обобщава авторските си изводи по отделните проблеми, разглеждани в дисертационния труд. За мен обаче остава неясно дали авторът възприема р. Дунав като граница, респективно отбранителна линия, или като една от най-важните комуникационни артерии за Римската империя. Също така бих препоръчал на докторанта по-отчетливо да проследи промените, които настъпват в края на III – началото на IV в. и в каква степен те влияят на използването на речните и морски комуникации. Именно диахронното изследване на последните би могло да обясни рязката промяна в използването им през ранното Средновековие.

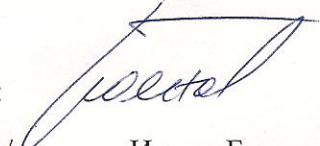
Въпреки липсата на някои заглавия, списъкът на цитираната литература е показателен за високата компетентност на Петър Манов по разглежданата проблематика. Освен всички антични автори, които имат отношение към нея, дисертантът е обхванал впечатляващ обем от научни разработки на български и чужди автори, повечето от които са публикувани в последното десетилетие. Използваната литература, данните от последните археологически проучвания и интердисциплинарните изследвания са позволили на Петър Манов да очертае ясна картина на комуникациите не само по вода, но и по суша, в разглеждания ареал през I – VI в., както и тяхното значение за администрацията, военното дело и икономиката на Източните Балкани.

Въпреки отправените бележки с препоръчителен характер, с оглед на цялостното отлично впечатление и подчертано приносният характер на дисертационния труд „Речни и морски комуникации на Източните Балкани I – VI век“, убедено препоръчвам на уважаемото жури да присъди на Петър Кирилов Манов образователната и научна степен „доктор“.

29.07.2016 г.

Гр. София

С Уважение:

/доц. д-р Илиян Боянов/